

УДК 061.22(438)“Тов. Луд”:001.85(477)

ЗВ'ЯЗКИ УКРАЇНСЬКИХ УЧЕНИХ З “TOWARZYSTWEM LUDOZNAWCZYM”

Роман КИРЧІВ

*Інститут народознавства НАН України,
проспект Свободи, 15, 79000 Львів, Україна
тел. (0038 032) 272 70 12, e-mail: inst@ethnolog.lviv.ua*

Досліджуються факти особистих і ділових зв'язків українських учених, зокрема Івана Франка, Михайла Грушевського, Олександра Колесси, Володимира Шухевича, Олександра Барвінського, Володимира Гнатюка, Філарета Колесси, Осипа Роздольського, із заснованим у Львові в 1895 році польським Народознавчим товариством (“Towarzystwem Ludoznawczym”). В додатку подано тексти неопублікованого листування секретаря Товариства, професора Львівського університету Адама Фішера з Володимиром Гнатюком.

Ключові слова: народознавство, співробітництво, інформація, публікації.

Ці зв'язки були закладені вже на організаційному етапі польського Народознавчого товариства. Воно почало діяти у Львові в 1895 р., але підготовка до його заснування велася раніше. На з'їзді польських письменників і журналістів, що відбувся в межах Красної виставки у Львові влітку 1894 р., був створений комітет для організації Народознавчого товариства, до складу якого було запрошено Івана Франка. Комітет уклав статут, в якому наголошувалося, що основним завданням Товариства є системна праця над вивченням традиційно-побутової культури народу, збирання, фіксація, опис, публікація і дослідження народознавчих матеріалів. У програмних і настановчих документах Товариства зазначалося, що об'єктом вивчення повинен бути не тільки польський, а й інші сусідні народи, зокрема український.

В умовах все більшого нагнітання польсько-українського політичного протистояння в Галичині, що особливо посилилося у зв'язку із зловживаннями в 90-х роках під час виборів до галицького сейму і віденського парламенту та інших дискримінаційних щодо українців адміністративних акцій, така позиція Товариства була привабливою і перспективною. Тим більше, що вона визначалася не тільки словами, а й конкретними практичними діями.

Вже на установчих зборах Товариства 9 лютого 1895 р. до складу його правління був обраний І. Франко. Віце-головою на пропозицію І. Франка збори обрали відомого українського громадсько-культурного діяча Владислава Федоровича. Відозви з запрошенням вступити до Товариства друкували польською і українською мовами. На перших наукових зборах членів Товариства, що відбулися 28 лютого 1895 р., після вступного слова його голови, професора Львівського університету Антонія Каліни, виступив І. Франко з доповіддю “Najnowsze prądy w ludoznawstwie”. В ній дав визначення змісту поняття “народознавство”, аналітично розглянув різні підходи і методи в народознавчих дослідженнях, характеризував два основні напрями в новочасному народознавстві, пов'язані з його історично-міграційною й антропологічною школами.

Своїми аналітичними підходами, положеннями і висновками доповідь Франка була зорієнтована не тільки на інформування аудиторії про стан розвитку європейського народознавства, а й, головне, на утвердження його кращих науково-методологічних досягнень у діяльності новоствореного “Towarzystwa Ludoznawczego”. Принципове значення мали застереження від абсолютизації, монополізації якогось одного методу в різних предметних сферах народознавства і положення про вмiле користування різними методами, їхнім комбiнуванням для ефективного наукового пізнання.

Текст доповіді був надрукований на перших сторінках першого номера органу Народознавчого товариства у Львові – журналі “Lud” [1: 4–16]. Цікаві, проникливі думки і положення цієї праці й сьогодні не втратили свого наукового інтересу й актуальності¹.

Як видно з опублікованої в “Ludzie” інформації, І. Франко брав активну участь у діяльності Товариства, систематично був присутній на засіданнях його правління і щомісячних наукових зборах, часто виступав. Був обраний керівником соціологічної секції Товариства. Широко пропагував діяльність і наукові наміри товариства в пресі і в своїх листах. Ще в серпні 1894 року писав М. Драгоманову, що за ініціативою Яна Карловича у Львові засновується народознавче Товариство під проводом професора Каліни [1: 505]. А в листі відомому українському вченому-етнографові й антропологу Федору Вовкові від 12 листопада 1894 р. І. Франко повідомляв: “У нас тут зав’язується фольклорне товариство (“Towarzystwo Ludoznawcze”). Статути вже затверджені та першого збору ще не було. Я вишлю Вам екземпляр статуту, а пізніше буду подавати в “Ж[итю] і Сл[ові]” справоздання з його діяльності. На чолі стоїть професор тутешнього університету славіст Каліна” [1: 527].

У першій і третій книжках редакційного І. Франком журналу “Житє і слово” за 1895 р. були надруковані докладні інформації про відкриття і перші кроки “Towarzystwa Ludoznawczego”, його програму, статут, структуру, керівництво та про появу друкованого органу цієї наукової організації журналу “Lud”². Уже на третій день після установчих зборів Товариства І. Франко подав присвячену цій події статтю в газеті “Kurjer Lwowski” [3: 1]. У цьому часописі він систематично інформував широку читачку громадськість про діяльність Товариства і зміст журналу “Lud”, що спочатку видавався як щомісячник, а з 1896 р. поквартально³.

В усіх цих виступах, публікаціях І. Франка в “Ludzie”⁴, активній участі в роботі правління Товариства примітні передусім шира прихильність до його діяльності і жива заінтересованість у тому, щоб привернути до неї широку увагу і залучити до співпраці українських учених.

І слід сказати, що така позиція одного з найвизначніших і найавторитетніших українських учених того часу і науково-діловий, об’єктивний і толерантний щодо українства характер діяльності Товариства мали значення і вплив. Уже впродовж першого 1895 р. членами Товариства стає низка відомих українських учених, які працювали в сфері народознавства, цікавилися певними його предметними ділянками. Між ними бачимо імена Михайла Грушевського, Олександра Колесси, Ісидора Шараневича, Михайла Павлика, Володимира Шухевича, Олександра Барвінського⁵. Зі самого початку членом Товариства була дружина І. Франка – Ольга. Тоді ж до нього вступили, ще будучи студентами

¹ Повинен зазначити, що першодрук цієї праці і сьогодні залишається основним джерелом для наукового користування, оскільки її пізніший український переклад у збірних виданнях творів І. Франка грiшить низкою неточностей.

² Житє і слово. Львів, 1895. Т. III, Кн. 1. С. 158–159; Т. III, Кн. 3. С. 480.

³ Kurjer Lwowski. 1895. № 61, 2.03. S. 1; № 122, 3.05. S. 1; 1896. № 142, 22.05. S. 6; 1897. № 33. 2.02. S. 3–4.

⁴ У “Ludzie” за 1895 р. (Zesz. 4–5) була видрукована також народознавча розвідка І. Франка “Psia wiara”.

⁵ Див.: Lud. 1895. Zesz. 1. S. 32; Zesz. 2. S. 62.

Львівського університету, майбутні визначні українські народознавці-фольклористи й етнографи Володимир Гнатюк, Філарет Колесса і Осип Роздольський⁶.

У третьому Зошиті "Ludu" було надруковано квестіонар відомого українського етнографа й антрополога Федора Волкова (Хведора Вовка) для збору відомостей про звичай і способи в українців і поляків "робити щось" новонародженим або маленьким дітям, щоб у них була округла голова [10: 96].

Виступи в "Ludzie" належать і до перших публікацій молодого В. Гнатюка як народознавця-початківця. Це, зокрема, його відповідь на запропоновану в цьому журналі анкету для етнографічного опису плуга. Матеріал для цього він зібрав у селі свого дитинства Пужниках колишнього Бучацького повіту на Тернопільщині [8: 142–143]. У цьому ж виданні він опублікував низку інших своїх записів у Пужниках та в суміжних селах. Зокрема цікаву віршовану "приповідь" про шукання правди між різними народами з етнографічним коментарем про її мову і побутування серед дрібної пужниківської шляхти [5: 64–65], та народні перекази про скалу з печерами в селі Рукомиш і камені, що постали з людей внаслідок закляття [9: 53–55]. В журналі "Lud" В. Гнатюк надрукував оригінальне етнографічне повідомлення про так звану "фрицовку" – звичай прийому молодого косаря до досвідченого косарського гурту, зафіксований ним у Пужниках [6: 70–71], і записи з цієї місцевості трьох рекрутських пісень та опис звичаю проведів сільських хлопців до війська [7: 73–75].

Говорячи про ці публікації, І. Франко з похвалою відгукнувся про їхнього молодого автора, назвавши його (мабуть, уперше в друці) "талановитим українським етнографом" [4: 3–4].

З 1896 р. В. Гнатюк систематично рецензує в Записках Наукового товариства ім. Шевченка (ЗНТШ) та в деяких інших українських виданнях журнал "Lud" і окремі його публікації, зокрема ті, що стосувалися України. Це більше 20 рецензій, розгляд яких міг би стати предметом окремого дослідження, оскільки кожна з них містить не тільки емпіричну інформацію про зміст публікацій, а й фаховий аналіз та оцінку їхньої наукової вартості, достовірності, зауваження, фактологічні додатки й дослідницькі інтерпретаційні судження. Особливо багаті такими аналітичними моментами рецензії В. Гнатюка на друковані в "Ludzie" праці польських авторів з української етнографії і фольклористики.

Ось один приклад. Інформуючи про третій річник (за 1897) "Ludu", В. Гнатюк вказує на вміщені в ньому матеріали, дотичні до української етнографії, звертає увагу на публікації, які могли б бути корисними і цікавими для українських народознавців, і докладніше зупиняється на етнографічному нарисі "З-над Бугу", що присвячений описові побуту і традиційної культури українців з Грубешівського повіту. Рецензент звертає увагу на поверховий характер і суперечності цієї публікації, незнання і нерозуміння її автором властивої етнічної сутності характеризованих явищ і їхнього культурно-побутового контексту, вказує на численні неточності і помилки в записах народних пісень тощо⁷.

Завдяки зусиллям головно І. Франка, В. Гнатюка і з польської сторони професора А. Каліни встановилися добрі наукові стосунки "Towarzystwa Ludoznawczego" з Науковим товариством ім. Шевченка у Львові, обмін і взаємне рецензування їхніх видань. Ці зв'язки мали істотне значення для обох сторін і для народознавчої науки в цілому. Окрім систематичного обміну науковою інформацією та виданнями, вони сприяли активнішому введенню цієї інформації в обіг польських і українських досліджень. Власне, вони мали безпосередній вплив на оце живе зацікавлення українською народознавчою тематикою, що особливо прикметне для досліджень і матеріалів польського Народознавчого товариства. Це зацікавлення простежується не тільки в поважній кількості публікованих

⁶ Див.: Lud. 1895. Zesz. 2. S. 62; Zesz. 4–5. S. 144.

⁷ Записки Наукового товариства ім. Шевченка. 1898. С. 28–30 (Наукова хроніка).

в “Ludzie” досліджень і матеріалів, присвячених цій темі, а й у помітно збагаченого українськими джерелами і літературою наукового апарату польських дослідників.

У працях польських авторів, що друкувалися в “Ludzie”, бачимо часте звертання до досліджень і матеріалів українських учених, зокрема І. Франка, М. Драгоманова, П. Чубинського, В. Шухевича, цитування їхніх спостережень, думок, положень, погодження з ними чи оспорування в діловій творчій дискусії. Українські дослідники також широко використовували результати народознавчих студій своїх польських колег, зокрема і публікації “Ludu”. Все це сприяло створенню доброго ґрунту для плідної співпраці польських і українських учених.

Виступ І. Франка з не зовсім “щасливою” статтею про А. Міцкевича у віденському тижневику “Die Zeit” за 9 травня 1897 р. і обурення польської громадськості з цього приводу негативно позначилися і на польсько-українських взаєминах в “Towarzystwie Ludoznawczym”. У зв’язку з цим Франко змушений був подати заяву про вихід його і дружини з членів Товариства, а отже, і з правління та редакційного комітету “Ludu”. Ця заява була оголошена і прийнята до уваги на засіданні правління вже 19 травня 1897 р.⁸ І хоча на цьому ж засіданні до правління Товариства з української сторони було кооптовано професора Олександра Колессу, все ж тріщина залишилася.

Не стало тієї суттєвої ланки у зв’язках українських учених з польським Народознавчим товариством, яким була велика, високоавторитетна і творчо активна особистість І. Франка. Це відчулося відразу. Справді, проф. Каліна як голова Товариства і головний редактор “Ludu” докладав певні зусилля для того, щоб підтримувати ділові контакти з українськими народознавцями і в наступні роки. Між обидвома сторонами продовжувався обмін виданнями, велося їхнє рецензування. На сторінках “Ludu” і далі помітне місце займали матеріали і дослідження з української етнографії і фольклористики. Але в журналі майже зовсім не стало публікацій українських авторів. У списках нових членів Товариства не бачимо імен українських науковців.

Після першого десятиліття, пов’язаного з керівництвом А. Каліни, в історії Товариства і його журналу “Lud” були періоди упадку і піднесення, змін певних аспектів і напрямів праці. Згодом воно набуло статусу наукового. Але щодо зв’язків з українськими вченими воно ніколи більше не стало вже таким відкритим і змістовним, як у перші роки першого його періоду.

Деякі поліпшення з цього погляду намічаються у 20–30-х роках, коли одним з лідерів Товариства (науковим секретарем) і редактором “Ludu” був відомий вчений-етнограф і керівник Етнологічного закладу Львівського університету, професор Адам Фішер. В архівах збереглися чотири листи ділового листування А. Фішера з В. Гнатюком щодо співробітництва і заповнення прогалін у взаємообміні виданнями “Towarzystwa Ludoznawczego” й Наукового товариства ім. Шевченка. Тоді на сторінках “Ludu” з’являються праці і деяких молодих українських дослідників з числа учнів – А. Фішера, зокрема Романа Гарасимчука і Калістрата Добрянського.

Після Другої світової війни у люблінській і наступний вроцлавський періоди реальні зв’язки тепер Польського народознавчого товариства з українськими науковими інституціями і вченими зводяться до дуже нерегулярного обміну своїми працями, їхнього спорадичного рецензування, участі в деяких наукових конференціях, окремих особистих контактів. І це, здається, все. Сьогодні у львівських бібліотеках, в тому числі і найбільших – Національній академії наук України і Науковій університету – немає комплектів серійних видань Товариства “Prace i Materialy etnograficzne” і “Prace etnologiczne”, з 1987 р. після 71-го тому не надходить “Lud”, немає повних річників “Literatury Ludowej”. Не говорю про брак численних авторських монографій, які видаються Товариством.

⁸Див.: Sprawy Towarzystwa // Lud. 1897. Roczn. 3. S. 286.

То, може, вже тепер, у наш час спроможемося налагодити тісніші продуктивні ділові зв'язки, зокрема між Польським народознавчим товариством, Інститутом народознавства Національної академії наук України у Львові та Секцією етнографії і фольклористики Наукового товариства ім. Шевченка. Очевидно, що при добрій волі з обох сторін і активній організаційній ініціативі знайшлося б у нас чимало наукового простору для потрібної і корисної співпраці. Але це тема окремої розмови.

Реальність такої співпраці маємо в кращих сторінках історії польського Товариства, зокрема його початкового періоду сто років тому. Хай буде вона добрим прикладом. І дай нам, Господи, таких світлих промоторів її, як Антоній Каліна й Іван Франко.

Додаток

Ілюстрацією до сказаного слугуватимуть тексти трьох листів Адама Фішера до Володимира Гнатюка, які зберігаються у Відділі рукописів Наукової бібліотеки ім. В. Стефаника у Львові (Фонд № 34. – Спр. № 579), і одного листа-відповіді В. Гнатюка, виявленого у фондах архіву "Towarzystwa Ludoznawczego" у Вроцлаві, ксерокопію якого ласкаво надіслав мені, на жаль, тепер уже покійний польський учений-етнограф і щирий континуатор польсько-українського наукового співробітництва, професор Едвард Петрашек (1928–2004). Тексти листів, написані польською мовою, їхнє крайнє датування 1917–1923 рр. Подано в українському перекладі і з потрібними примітками.

I. А. Фішер (1) до В. Гнатюка

Вельможний Пане!

Дякую якнайприятніше за ласкаво надіслані книжки і посилаю останні наші видання. У наступному зошиті "Ludu" (2) постараюся докладніше розглянути опрацьований Паном том байок (3).

З висловом щирого вітання,

Адам Фішер

20/IV. 1917.

Відділ рукописів Львівської наукової бібліотеки ім. В. Стефаника НАН України.
Ф. 34 (В. Гнатюка). Спр. 579. Арк. 1. Автограф

(1) Адам Фішер (1889–1943) – польський етнолог і фольклорист, професор і керівник Етнологічного закладу Львівського університету, довголітній член і секретар польського народознавчого товариства у Львові (Towarzystwo Ludoznawcze), головний редактор його наукового видання "Lud", автор низки публікацій з фольклористики і багатьох досліджень з етнології. Ініціатор серійного наукового видання (з 1934 р.) "Prace etnograficzne", підтримував ділові зв'язки з українськими вченими і науковими установами, зокрема з НТШ. Прихильно ставився до молодих українських етнологів у Львівському університеті, сприяв їхній фаховій підготовці.

(2) "Lud" – орган польського Народознавчого товариства у Львові, видавався з 1895 р. У 1912–1939 рр. його редагував А. Фішер. Після Другої світової війни це видання поновилося і продовжується до нашого часу.

(3) Йдеться про видання "Українські народні байки (звіриний епос). Зібрав Володимир Гнатюк. – Львів: Накладом Наукового товариства ім. Шевченка. 1916. – Т. I–II. – LVI. – 559 с. – (Етнографічний збірник. Т. 37–38). Обіцяна рецензія А. Фішера не з'явилася ні в наступному XX томі "Ludu", ні в пізніших випусках цього видання. Тільки в 26 томі за 1927 р. А. Фішер опублікував некролог на смерть В. Гнатюка, в якому, назвавши основні його праці й охарактеризувавши головні предметні аспекти діяльності українського вченого, високо оцінив його заслуги на полі української і загальнослов'янської науки (Fischer A. Włodzimierz Hnatiuk // Lud. 1927. Roczn. 26. S. 117–119).

П. А. Фішер до В. Гнатюка

Львів, дня 8/І 1923

Вельможний Пане!

Книгарня географічна "Orbis" у Кракові попросила мене підібрати авторів для праці над виданням "Polska, ziemia i człowiek" (1). Один із томиків має бути присвячений "Русинам у Польщі". Фірмі залежить на тому, щоб цей томик був підготовлений русином, а не поляком, щоб таким способом уникнути всяких можливих тенденційних висвітлень. Кожний томик повинен бути відповідно побудований і забезпечений списком найважливішої літератури, в тексті мають бути найпотрібніші малюнки, ілюстрації і мапка. Обсяг 7–8 аркушів друку 16-ки, сторінка по 33 рядки. Підготовка рукопису упродовж 1923 року. Гонорар – 10% ціни реалізації. З виданням наступного накладу додається 20 авторських примірників.

На моє переконання, було б найвідповідніше, коли б Пан погодився написати таку книжку, тому й звертаюсь до Пана з цією пропозицією. У разі можливої відмови прошу вказівки, хто з руських учених зміг би виконати це завдання.

При цій нагоді ласкаво прошу від імені Товариства народознавчого у Львові про налагодження обмінних стосунків з Товариством ім. Шевченка. Від 1914 р. не одержуємо жодних Ваших видань. Очевидно, розходиться нам тільки про "Етнографічний збірник" (2) і "Матеріали до української етнології" (3). Правдоподібно, що можуть бути подібні нестачі і нашого "Ludu" у Вас.

Всі прогалини ми готові в кожную хвилю поповнити в обмін на наші нестачі.

Прошу о ласкаву відповідь. Остаюся зі щирою повагою

Др. Адам Фішер,
Ред "Ludu". Львів. Оссолінеум

Відділ рукописів Львівської наукової бібліотеки ім. В. Стефаніка НАН України.
Ф. 34. Спр. 579. Арк. 2–3. Автограф на бланку "Towarzystwo ludoznawcze we Lwowie".

(1) "Polska, ziemia i człowiek" ("Польща, земля і людина") – серія видань географічно-етнографічного змісту. Видавалася в Кракові у 1920-х роках.

(2) "Етнографічний збірник" – серійне видання Наукового товариства ім. Шевченка, виходило у Львові з 1895 р., останній 39–40 том вийшов у 1928 р. Містив матеріали фольклору й етнографії, збірки текстів і дослідницьких студій. Головними авторами і співробітниками були І. Франко та В. Гнатюк.

(3) "Матеріали до української етнології" – назва з 1909 р. серійного видання Етнографічної комісії Наукового товариства ім. Шевченка "Матеріали до українсько-руської етнології" (виходило у Львові з 1899 р.). Містило матеріали і дослідження з етнології і фольклористики. Редагував визначний український етнолог Хведір Вовк. Вийшло 20 книг, останній спарений (21–22) том вийшов у 1929 р.

Ш. В. Гнатюк до А. Фішера.

Львів. Дня 11. І. 1923

Вельможний Пане!

Дуже дякую за пропозицію, зроблену мені в листі з дня 8.І. ц[ього] р[оку]. Одначе не могу її прийняти, оскільки від 1913 р. я є хронічно важко хворий – так, що від вересня до червня кожного року зовсім не виходжу з помешкання, а в літні місяці могу тільки вийти перед дім і годину-дві посидіти на сонці. Через це час, призначений для праці, в мене дуже обмежений і мушу віддавати його обов'язкам моєї посади.

Прошу при цьому звернути увагу фірми, що повинна вживати у проєктованій книжці термінів "українці", "українські", а не "русини", "руські". Ці терміни загальноприйняті не тільки в нас, але і в Росії – навіть урядовій. До того, до революції урядова Росія знала

тільки "малоросів" – німецьких, італійських, Франції і Англії. Думаю, що й польські учені не повинні в цій справі йти за плебсом, а радше плебс повинен йти за ними.

Щодо обмінних стосунків з Товариством народознавчим, то тут ніщо не стоїть на перешкоді, якщо Наукове Товариство ім. Шевченка зможе продовжити видання "Етно-граф[афічного] збірника" і "Матеріалів до етнології", перерване через важкі теперішні обставини. Останній том "Етно[графічного] збір[ника] є 37–38, а "Матер[іалів] – 20. Якщо якогось з тих томів бракує в Товаристві народознавчому, прошу повідомити мене, а я постараюся, щоб вони були вислані. Щодо "Ludu", то з XX т. ми маємо зошит 1–2 (чи був 3–4?), з XXI т. зошит 1 (Попередні томи I–XIX маємо в комплекті). Якщо вийшло більше, просимо доповнити нам.

Перед кількома днями бібліотекар Наук[ового] Тов[ариства] ім. Шевченка вислав листа до Оссолінеум (1) з проханням прислати нам його новіше видання (Наук[ове] Тов[ариство] завжди висилало Оссолінеум усе, що видавало). Прошу зі свого боку вплинути, щоб було вислано нам усі новинки.

Недавно довідався я, що Пан видав книжку про похоронні звичаї. Чи можу просити про один примірник для мене особисто? Взамін можу вислати Панові дві свої праці: 1) "Пісня про покритку, що втопила дитину" (2), "Пісня про неплодну матір і ненароджені діти".

З поважанням

Вол. Гнатюк.
вул. Чарнецького, 24

Архів Товариства лudoзнавчого у Вроцлаві (Польща). Докладніших архівних ревізитів немає. Автограф на бланку Наукового товариства ім. Шевченка.

Лист є відповіддю В. Гнатюка на пропозицію А. Фішера щодо написання книжки про українців і налагодження обміну новими виданнями між Товариством лudoзнавчим і Науковим товариством ім. Шевченка.

Етнографічний нарис про українців написав сам А. Фішер і видав у 1928 р.: *Fischer A. Rusini. Zarys etnografii Rusi z 3 tablicami i 33 ilustracjami. Wyd-wo Zakładu Narodowego im. Ossolińskich. Lwów–Warszawa–Kraków, 1928. 190 s.*

(1) Оссолінеум – скорочена назва польського наукового осередку у Львові – "Zakład Narodowy im. Ossolińskich" – з бібліотекою, музеєм і друкарнею, заснованого 1817 р. Юзефом Максиміліаном Оссолінським. Після Другої світової війни продовжив свою діяльність у Вроцлаві (Польща).

IV. А. Фішер до В. Гнатюка

Львів. 15/I. 1923

Вельможний Пане!

Дуже шкодую, що здоров'я не дає змогу В. Панові опрацювати згадану книжку. Як бачу, з конечності буде мусіти це зробити хтось з поляків, чого видавництво хотіло уникнути. Щодо терміна "русини", то в цьому випадку й сам я є прихильником наразі давнього терміна, а навіть приймаю термін "малорусини" тому, що вживають його визначніші слов'янські знавці – як Л. Нідерле (1), М. Мурко (2), К. Нітш (3) й ін. У польській мові назва "русини" має свою традицію багатолітнього вживання. А такі моменти, як відомо, зобов'язують. Маємо приклад цьому в назві Турції. Турки самі уважають цю назву тепер як ущербну для себе, але Європа її прийняла і надалі вживати буде. Щодо питання "руський" чи "український", то я з приємністю послушав би його наукове опрацювання. Так, згадував мені свого часу Др. Щурат (4), що має в рукописі цілий матеріал з цієї проблеми.

Наразі, не зі злої волі, а через відсутність достатньої аргументації мусимо користуватися старими вживаними поляками термінами.

Для Тов[ариства] Шевченка додаю Т. XIX, з[ошит] 2, а незабаром пришлю Т. XX, з[ошит] 3–4 і Т. XXI, з[ошит] 3–4 “Ludu”. Для В. Пана відбиток моєї праці “Похоронними звичаями”, на жаль, не можу зараз служити, оскільки вже не маю примірника. У найближчі тижні вийде моя праця п[ід] н[азвою] “Święto umarłych” (5), не забарюся її прислати В. Панові. Товариству лudoзнавчому бракує “Матеріалів” (6) т. 18–20, а “Збірника” (7) – т. 33, 35–37. Стосовно усунення недочет нових видань Оссолінеум, то від імені Товариства лudoзнавчого прошу наполегливіше звертатися до Оссолінеум. Вплинути на вирішення цієї справи не маю можливості.

Із зичливістю і щирою повагою,

Адам Фішер

Відділ рукописів наукової бібліотеки ім. В. Стефаніка НАН України. Ф. 34.
Спр. 579. Арк. 4–5. Автограф на бланку “Towarzystwo ludoznawcze we Lwowie”.

Відповідь на лист В. Гнатюка від 11 січня 1923 р. Реакція на пропозицію В. Гнатюка щодо вживання польськими вченими термінів “українці”, “український” замість колишніх “русини”, “руський”.

(1) Нідерле (Niderle) Любор (1865–1944) – видатний чеський археолог і етнограф, дослідник слов’янської старовини, професор університету у Празі, дійсний член Наукового товариства ім. Шевченка.

(2) Мурко (Murko) Матія (1861–1952) – відомий словенський учений-славист, професор слов’янської філології у європейських університетах, з 1920 р. – південнослов’янських мов і літератур у Празькому університеті.

(3) Нітш (Nitsch) Казімеж (1874–1958) – визначний польський мовознавець, професор Краківського університету, при якому заснував у 1924 р. Студіум Слов’янське з кафедрами української мови і літератури. Дійсний член НТШ (з 1937 р.).

(4) Др. Щурат – Щурат Василь (1871–1948) – український літературознавець, фольклорист і поет, дійсний член НТШ, академік АН УРСР (з 1929 р.).

(5) Fischer A. Święto umarłych. – Lwów: Nakładem Museum im. Dzieduszyckich, 1923.– 75 s. (“Свято померлих”).

6) Йдеться про видання “Матеріали до української етнології”.

7) Йдеться про видання “Етнографічний збірник”.

Переклад з польської і примітки Романа Кирчіва

1. Франко І. Зібрання творів: У 50 т. К., 1986. Т. 49.

2. Franko I. Najnowsze prądy v ludoznawstwie. Odczyt miany na pierwszym Zgromadzeniu miesięcznem Towarzystwa Ludoznawczego dnia 29 lutego b.r. // Lud. Lwów, 1895. Zesz. 1.

3. Franko I. Towarzystwo Ludoznawcze // Kurjer Lwowski. 1895. № 43.

4. Franko I. Towarzystwo Ludoznawcze // Kurjer Lwowski. 1897. № 33.2.02.

5. Hnatiuk W. Czy je prawda na świti (Pryrowisti) // Lud. 1896. Zesz. 1.

6. Hnatiuk W. Frycowka // Lud 1897. Zesz. 1.

7. Hnatiuk W. Pieśni rekruckie // Lud. 1987. Zesz. 1.

8. Hnatiuk W. Pług // Lud. 1895. Zesz. 4–5.

9. Hnatiuk W. Podanie o skale // Lud. 1896. Zesz. 1

10. Wolkow T. Nowonarodzone dzieci // Lud. 1895. Zesz. 3.

**THE CONTACTS BETWEEN UKRAINIAN SCHOLARS
AND "TOWARZYSTWO LUDOZNAWCZE"**

Roman KYRCHIV

*Institute of Ethnology NAS of Ukraine,
Svobody prospect, 15, 79000 Lviv, Ukraine
tel. (0038 032) 272 70 12, e-mail: inst@ethnolog.lviv.ua*

The facts of personal and business contacts of Ukrainian scholars such as Ivan Franko, Mychailo Hrushevskij, Olexandr Kolessa, Volodymyr Shuchevych, Olexandr Barvinskij, Volodymyr Hnatiuk, Filaret Kolessa, Osyp Rozdolskij with the Ethnological Association (TOWARZYSTWO LUDOZNAWCZE) that was founded in Lviv in 1895 are studied in this article. The texts of unpublished Association secretary's (prof. Adam Fisher) correspondence with Volodymyr Hnatiuk are given in the addition.

Key words: ethnology, collaboration, information, publications.

**СВЯЗИ УКРАИНСКИХ УЧЕНЫХ
С "TOWARZYSTWEM LUDOZNAWCZYM"**

Роман КЫРЧИВ

*Институт народоведения НАН Украины,
проспект Свободы, 15, 79000 Львов, Украина
тел. (0038 032) 272 70 12, e-mail: inst@ethnolog.lviv.ua*

Исследуются факты личных и деловых связей украинских ученых, в частности Ивана Франко, Михаила Грушевского, Александра Колессы, Владимира Шухевича, Александра Барвинского, Владимира Гнатюка, Филарета Колессы, Осипа Роздольского, с основанным во Львове в 1895 году польским народоведческим обществом ("Towarzystwem Ludoznawczym"). В приложении представлены тексты неопубликованной переписки секретаря Общества, профессора Львовского университета Адама Фишера с Владимиром Гнатюком. *Ключевые слова:* народоведение, сотрудничество, информация, публикации.

Стаття надійшла до редколегії: 11.10.2008

Прийнята до друку: 25.12.2008